

MARULIĆ – UZNIK: NOVI PRILOG ZA ŽIVOTOPIS

Branko Jozić

UDK: 821.163.42.09Marulić, M.(092)
Izvorni znanstveni rad

Branko Jozić
Marulianum
S p l i t
marulianum@gmail.com

Život i djelo hrvatskog humanista Marka Marulića danas su prilično poznati zahvaljujući višegodišnjim marulološkim proučavanjima sačuvanih izvora. To su u prvom redu životopis što ga je sastavio Marulićev prijatelj Frane Božićević, zatim njegova i književna ostavština njegovih prijatelja, u kojoj se razabiru biografski elementi, te napokon sačuvana arhivska građa. Međutim, još uvijek postoje neke nepoznanice i potreba za daljnjim istraživanjima, posebno kad je riječ o njegovoj izobrazbi i »dvojnosti«. Naime, na temelju Božićevićeva opisa i većeg dijela Marulićeva stvaralaštva, percipira ga se uglavnom kao zauzetoga duhovnog i moralističkog pisca. Ipak, već je uočeno da postoji i »svjetovni«, humanistički osviješteni Marulić, i ta je dvojnost predmet ovog rada. Razmatraju se njegovi ispovijedni iskazi grješnosti i dosad nezapaženi arhivski podatak koji donekle potvrđuje da oni nisu samo *topos*.

Ključne riječi: Marko Marulić, životopis, topos skromnosti, grješnik, obraćenje, Statut grada Splita, splitski zatvor, Ivan (Jancij) Alberti

Zahvaljujući marulološkim proučavanjima, koja su se razmahala nakon pokretanja edicije *Sabrana djela Marka Marulića*,¹ može se reći da je *curriculum vitae et artis* splitskog pisca svjetskoga glasa prilično dobro poznat. Važne obavijesti podastro nam je njegov sugrađanin i prijatelj Frane Božićević, koji je opisao njegov izgled i karakter, djetinjstvo, školovanje, obitelj i krug prijatelja te

¹ Prvi svezak u toj ediciji bila je Marulićeva *Davidijada*, Književni krug Split, 1984. Otad je u nepravilnom ritmu dosad tiskano ukupno 18 svezaka.

književni opus.² Neka saznanja crpimo i iz samih Marulićevih djela, posebno epistolarnih tekstova, a također iz tekstova njegovih suvremenika.³ Pored književnih uradaka njemu u čast, korisni mogu biti i popratni tekstovi uz pojedina izdanja Marulićevih djela.⁴ Dodatni izvor podataka koji osvjetljavaju njegov život, pa i neka djela, jesu arhivske zabilješke.

Među svim tim ulomcima od kojih slažemo mozaik Marulićeva lika pozornost privlače dvije Božićevićeve primjedbe: »Sve do smrti predragoga brata Šimuna dosta je naglašenu brigu posvećivao odijevanju; mislim da ga je pomisao na ljudsku krhkost navela da otad svoj duh posve uzdigne prema božanskim stvarima.« Malo poslije toga dodaje: »Oko četrdeset se godina, zatvoren s Muzama, danju i noću predano bavio čitanjem svetih svezaka i pisanjem vlastitih djela, a uz to se u najstrožoj pokori trapio bdjenjem, postom, kostrijeti, molitvom, vrlo tegobnim bičevanjem.«⁵

Ove nas riječi navode na zaključak kako u Marulićevu životu trebamo uočiti određenu prekretnicu koja njegov život dijeli na dvije faze. U drugoj se pojavljuje lik pobožna pokornika, koji se okrenuo od svijeta i predao proučavanju i pisanju nabožnih djela. Ne želeći narušiti tu gotovo hagiografski oblikovanu sliku, životopisac kao da hotimice reducira podatke o ranijoj fazi prijateljeva života, priopćavajući samo to da je »naglašenu brigu posvećivao odijevanju«. Vijest o gizdanju je štura, ali iz nje ipak naslućujemo lik drukčijega, svjetovnog Marulića. Predodžbu tašta i samosvjesna splitskog plemića u određenoj mjeri možemo dopuniti čitajući neke njegove epigrame u kojima se zrcali splitska sredina, ali donekle i njihov autor. Naime, u njegovim mladenačkim stihovima očituje se izrazit interes za razne aspekte svjetovnoga života – ples, glazbu, lov, gozbe; u nekim satiričkim epigramima iznenađuje izravnost pa i oštrina njegova pera kad je povrijeđen njegov ponos; napokon, uza sav oprez naspram doslovnom autobiografskom čitanju, vidljivo je i zanimanje za suprotni spol, osjećaji ljubavi i ljubomore.

U zreloj dobi pisac će se barem jednom, makar i kratko, osvrnuti na svoj mladenački život prikazujući ga kao očitu stranputicu. U pismu Katarini Obirtića slikovito piše: »Mi u mladost našu jesmo ribali u noći, a to u tamnosti segasvitnjoj, zaslipljeni od obsinjen'ja vrimenjega naslajen'ja i tašćin razlicih, ke su od strane

² Frane Božićević, *Život Marka Marulića Splitskog*, priredio i preveo Bratislav Lučin, Književni krug Split – *Marulianum*, Split, 2007.

³ Usp. Branko Jozić, »Biografičnost Marulićevih epistolarnih tekstova«, *CM XVII* (2008), 149-155; Neven Jovanović, »*Prolegomena za retoriku Marulićeve splitske ekipe*«, *CM XV* (2006), 141-173.

⁴ Kao biografski izvori zanimljivi su tekstovi što su ih napisali Francesco Giuliani, Francesco Consorti, Jacopo Grassolari, Bartolomeo Merula, Marco Antonio Grineo i Marco Antonio Coccio Sabellico.

⁵ F. Božićević, n. dj. (2), 33; 35.

live.«⁶ Kasnije, kad je »prešao na desnu stranu«, kada je višekratno osjećao gižnju savjesti zbog nekadašnjih grijeha; zaokupljen obiteljskim nevoljama, Jerolimu Čipiku je u Mletke pisao: »A ja ću, oslobođen od svjetovnih briga, ostatak moga života utrošiti za stvari koje će biti na hvalu Višnjega, za zdravlje bližnjih i čišćenje od mojih grijeha, zbog kojih su me, kako mislim da trebam ispovjediti, gorespomenute neprilike zasluženo zadesile.«⁷

Pokajnički ton zbog vlastite grješnosti zatječemo i u više stihova na hrvatskom jeziku:

Nepravda me straši i grih moj svaki dan,
ljubav Božja tiši, jer je milosardan

...

Opet se vrativši, od sebe ću reći,
sve riči skrativši: grišnik sam najveći.
Grisi moji veli jesu nada svimi,
ne mogu se izreći, zemlja smardi njimi,
u kih se nahodim; dostojan nisam ja
po zemlji da hodim, ni da mi sunce sja.⁸

Uzdahu mojemu priklon uši tvoje,
u grihu mojemu gdi cvilim, Gospoje.⁹

... O Gospe, učini

z dostojanstvom tvojim i s tvojim moljen'jem
mnozim grihom mojim da budeš prošćen'jem;

...

Grišnik sam, Gospe, ja i moja činjen'ja,¹⁰

Posebno je dojmljiv ispovjedni iskaz kojim on, prevoditelj *Slavića*, izričito sebe predstavlja kao najvećeg grješnika:

Bonaventure ki svetoga
Vam Slavića latinskoga
Jur harvacki naučih peti,
Mol'te za me da propeti,
Ki dâ za nas tilo svoje,
Prosti meni grihe moje.
Marchus ego sum Marullus,
Quo peccator maior nullus,

⁶ Pismo Katarini Obirtića, CM VII (1998), 33.

⁷ Pismo Jerolimu Čipiku III (2. 11. 1501), CM I (1992), 41.

⁸ *Dobri nauci*, 493-494; 757-758; 818-823, PR 91; 98; 100.

⁹ *Divici Mariji*, 9-10, PR 140.

¹⁰ *Od Uzvišen'ja Gospina*, 18-20; 135, PR 162; 166.

Li sluga sam vas svakoga
 Jer ste sluge Boga moga.
 Dostojaj se on vam stvorit
 Ku budete milost hotit.¹¹

Nema sumnje da u tim iskazima treba vidjeti topos skromnosti (*tapeînōsis*), u kojem se razabire utjecaj Svetog pisma, klasika i svetaca.¹² Konkretno, u samoopu-
 tužbi na kraju *Slavića* zrcali se utjecaj Franje Asiškoga. Naime, ističući Franjinu
 poniznost («bijaše najmanji među malenima»)¹³, njegovi životopisci Toma Celan-
 ski i Bonaventura navode kako je sebe smatrao grješnikom, štoviše predstavljao
 se kao najveći grješnik.¹⁴ Da nije riječ o njihovu hagiografskim pretjerivanju,
 potvrđuje i niz iskaza vlastite grješnosti koje je sam Franjo dao napisati. K tome,
 osim kao grješnik Marulić se u spomenutim stihovima predstavlja i kao svačiji
 sluga. To nam dodatno sugerira povezanost sa sv. Franjom, koji sebe uporno
 predstavlja kao: »nezatni i prezreni sluga«; »vaš maleni sluga«; »vaš najmanji
 u Gospodinu Bogu i sluga«; »najmanji sluga Božji«; »sluga i podložnik ... sluga
 sviju, dužan sam svima služiti... vaš maleni sluga;»¹⁵ moramo biti sluge i pokorni
 svakoj ljudskoj ustanovi«.¹⁶

¹¹ *Od slavića*, kritičko izdanje, prir. B. Lučin, CM XIII (2004), 247-248.

¹² Koliko je tema skromnosti / poniznosti Maruliću bila važna, pokazuje i broj poglavlja koja joj je posvetio u *Evandelistaru*, *Instituciji* i *Pedeset priča*: krepost poniznost: Ev 6,21-25; Ins 1,4-6; 4,5; porok oholosti: Ev 7,1-8; Par 35 (O poniznosti i oholosti).

¹³ »*minimus minorum*«: Thomas de Celano, *Vita secunda*, II, 102, 724.

¹⁴ Bonaventura, *Legenda maior*, 6, 1; *Legenda minor*, 3, 4; T. de Celano, *Vita secunda*, II, 102, 724. Oba životopisca Franjinu poniznost posebno dočaravaju zgodom u kojoj je jedan vrlo krepostan i pobožan brat za vrijeme molitve imao viđenje: u nebu je ugledao mnoga sjedala, a među njima jedno prijestolje koje je sjajem i slavom nadmašivalo ostala. Pitao se kome li je namijenjeno i začuo glas: pripadalo je jednom od pobunjenih anđela, a sad je rezervirano za poniznog Franju. Potom, kad je uhvatio prigodu, upitao je Franju što misli o sebi. On mu je odgovorio kako smatra da je najveći grješnik i ovako objasnio: Da je Krist toliko milosrđe i dobrotu iskazao nekom razbojniku, kakve je iskazao njemu, taj bi zacijelo bio mnogo bolji od njega (usp. Bonaventura, *Legenda maior*, 6, 6; T. de Celano, *Vita secunda*, II, 86, 707).

¹⁵ *Pismo upravljačima naroda* 1; *Pismo čitavom Redu* 3; *1 Pismo kustodima* 1; *2 Pismo kustodima* 1; *2 Pismo vjericima* 1-2; 86 (*Spisi sv. oca Franje i sv. majke Klare Asižana*, preveli Damjan Damjanović i Andrija Bonifačić, Symposion, Split, 1991).

¹⁶ *Pismo vjericima* 47 (*isto*). Za prevedeno »svakoj ljudskoj ustanovi« izvorno stoji *ogni umana creatura* pa se može shvatiti i »svakom ljudskom biću«, čemu je vrlo blizak Marulićev stih: »Li sluga sam vas svakoga«. Da je, osim pjesme *Filomena (Slavić)*, koja mu je prispjela atribuirana Bonaventuri, Marulić u rukama imao i druge franjevačke spise, koji su na njega mogli utjecati, potvrđuju ona mjesta u *Instituciji* gdje kao uzor dotičnih kreposti navodi svetog Franju (u poglavlju *O tome kako se treba kloniti isprazne slave* te *O krotkosti srca* - Ins 1, 4; usp. Bonaventura, *Legenda maior* 9, 8; T. de Celano, *Vita prima*, I, 19, 414; *Vita secunda*, II, 5, 618; Ins 4, 5; Bonaventura, *Legenda maior* 8, 9; T. de Celano, *Vita secunda*, II, 126, 753; 130, 757).

in a cellario a. c. in curia p. n. b. Nicolus de marinis
 et Symo ecclesie de Spulato testis n. p. h. g. de cardine
 maximus. et de Smoy et de Boganda p. d. quos de
 Ducloy p. n. c. Volens p. n. c. de Boganda de gaza p. n. c. de
 tunc in qua p. n. c. de. Spente se obligans p. n. c. de
 deus de gazaris nullo mo se abdicat de castro Opalati s. n. c.
 de p. n. c. de. in curia Opalati ante. Et casa quo
 recedat in de cardine. de Smoy et de Boganda
 et quibus p. n. c. de p. n. c. de et se obligans p. n. c. de
 et de de gazaris Camaci ducali ducatus nullo auzi ad se
 requisitum p. n. c. de. in curia de Boganda s. n. c. de
 p. n. c. de p. n. c. de
 dicta de

Libellus et obligatio
 p. Camaci ducali

Slika 1: HR-DAZD-16, Općina / Komuna Split (1060-1797), kut. 18, sv. 35, 554v.

536.

dno 10. prosinca 1782

omnesque corporum quod dno Societate salute in illa palatii. omnes se dno
 marioch. Et prout et quodlibet et de quacumque sedibus tunc
 Cyprano pulch. et Sabunde pedilonuch & lictura marioch d. helphat
 Docetur dno Cyprano et instantibus. Alii daci estimatores ut amittunt
 doro. q. d. Capite omni marioch dno Cyprano et d. helphat
 et petebant. et facultate ad quoniam Jacobi pulch per dno
 Cyprano pulch et huiusmodi, Et subinde hanc in estimatores facte
 divisione. de bonis et facultate dno Jacobi et huiusmodi quos quos

doro estimatores et
 divisione
 Cyprano pulch et huiusmodi
 huiusmodi

Slika 2: HR-DAZD-16, Općina / Komuna Split (1060-1797), kut. 18, sv. 35, 536r.

Zaokret u Marulićevu životu Božićević vezuje uz smrt njegova brata Šimuna. No životopisac ostavlja nejasnim što ga je navelo na razmišljanje o ljudskoj krhkosti i ponukalo da svoj duh posve uzdigne prema božanskim stvarima: samo bratova smrt ili još nešto drugo. To nešto drugo moglo je biti iskustvo vlastite bolesti ili pak iskustvo tamnice, o kojem doznajemo iz novopronađene arhivske zabilješke koja glasi:

Fideiussio et obligatio pro camera ducali
1482, dicta die (i. e. adi 3 ottobre).

In cancellaria m(agnifi)ci d(omi)ni comitis, presentibus ser Nicolao de Martinis et m(agistr)o Doymo cerdone de Spalato testibus etc. Ibiq(ue) ser Carolus Martinusseuich et ser Simon et ser Alexander frater quondam ser Nicolay Picenich, volentes prouidere relaxatione [sic] ser Marci Picenich de turri in qua positus est, sponte se obligando promiserunt quod dictus ser Marcus nullo modo se absentabit de castro Spalati sine expressa licentia m(agnifi)ci d(omi)ni comitis Spalati antedicti. Et casu quo recederet, ipsi ser Carolus, ser Simon et ser Allexander [sic] et quilibet ipsorum in solidum promiserunt et se obligauerunt soluere pro dicto ser Marco camere ducali ducatos mille auri ad omnem requisitionem prefati d(omi)ni comitis, sub obligatione omnium suorum bonorum presentium et futur(or)um.¹⁷

To znači da su se 3. listopada 1482, u kneževoj kancelariji, u nazočnosti svjedoka Nikole Martinića (de Martinis) i Dujma, obučara iz Splita, našli Karlo Martinušević te sinovi pokojnog Nikole Pecenića Šimun i brat mu Aleksandar. Želeći ishoditi puštanje Marka Pecenića iz kule u koju je zatvoren, zajamčili su da se Marko nipošto neće udaljiti iz splitskog kaštela bez izričita kneževa dopuštenja. U slučaju da se udalji, oni su obećali da će na knežev zahtjev u duždevsku blagajnu za njega uplatiti tisuću zlatnih dukata, obvezavši se svim svojim sadašnjim i budućim imutkom.

Nisam uspio pronaći kad je točno i zbog čega došlo do Marulićeva utamničenja u jednoj od kula splitskoga kaštela.¹⁸ Zasad se može samo općenito reći da je mletačka vlast održavala poredak čvrstom rukom. To je podrazumijevalo i čitavu lepezu kazna za prekršitelje propisa, od javnog sramoćenja, prisilnog rada, naplate odštete i zapljene imovine do zatvora, progona iz grada / države te sakaćenja i smrtne kazne, sve ovisno o težini prekršaja. Primijetiti je da su *Statut grada Splita* i kasnije *Dukale* propisivali teške kazne (zapljena dobara pa i progonstvo) ne samo za krvne delikte nego i za nesavjesno obavljanje službe, za krivotvorenje isprava, za prisvajanje crkvenih beneficija, čak i za organiziranje javnih skupova

¹⁷ Državni arhiv u Zadru, Arhiv stare splitske općine, kutija 18, sv. 35, f. 554v (v. **Sliku 1**).

¹⁸ O njemu v. Duško Kečkemet, »Splitski kaštel«, *Analiz historijskog instituta u Dubrovniku*, 4-5 (1956), 267-303.

bez kneževa dopuštenja. Doduše, Venecija je uvažila traženje splitske komune da plemići u kaznenom pravu sačuvaju povlašteni položaj u odnosu na pučane. Između ostalog, jamčila je kako plemić zbog kaznenog djela ne smije biti prognan iz grada, već jedino kažnjen prema odredbama *Statuta*.¹⁹ Međutim, sam je *Statut* za dugove, uvrede ili prolijevanje krvi predvidio kazne prisilnog boravka pa i progona iz grada.²⁰ Nalazimo da su progonom bili kažnjeni Marulićev brat Šimun i Frane Srića, zbog čega je Franin otac Petar 10. veljače 1477. imenovao prokuratorom Marka Masu, plebana Sv. Pantaleona u Mlecima. Ovaj je trebao nastupiti protiv odluke splitskog *vicekomita* Petra Bellegna, koji ih je otjerao u progonstvo.²¹ Jednako nalazimo da je i Ivan Alberti, jedan od najuglednijih Splitskana, koji je nosio naslov viteza (*spectabilis eques*), iz nekog razloga završio u tamnici. Sjećajući se dobročinstava koja mu je u toj nevolji iskazao Dominik Papalić i ne želeći se pokazati nezahvalnim, Ivan mu je 31. listopada 1494. darovao dio imanja u Kostanju.²²

Što se tiče Marulićeva zatvaranja, u nedostatku konkretnijih podataka, kao moguće okolnosti zbog kojih je do njega došlo spominjemo imovinske parnice koje su vodili on i njegova obitelj. Tako su 1477. Marulići (Picenići) tužili Nikolu Papalića što nije isplatio 100 dukata kao ostatak miraza svojoj sestri Jakici, udanoj za pjesnikova strica Petra. Marulići vode dugi spor (1479-1482) i s trogirskom obitelji Testa oko 400 zlatnih dukata. Naime, Markovi su roditelji 1469. bili izvršitelji oporuke Antuna Ivanova, među čijim je nasljednicima bila i obitelj Testa. Iz oskudnih zapisnika s rasprava na vidjelo izlaze veliko neprijateljstvo, uvrjede, čak i teške prijetnje. Na svim saslušanjima, između ostalog, kao argument protiv-

¹⁹ Usp. Antun Cvitanić, »Kaznenopravne odredbe (uvodna studija)«, *Statut grada Splita; splitsko srednjovjekovno pravo*, uvodnu studiju napisao, preveo i za tisak priredio Antun Cvitanić, Književni krug Split, Split, 1998, 262.

²⁰ »Isto tako određeno je i naređeno, ako bi se sin koji je (još) pod očinskom vlašću obvezao da će nešto napraviti, dati ili isplatiti kome zbog nekog zakonitog razloga, neka se taj primora da isplati ono što je obećao iz vlastite imovine, odnosno na njen teret, a ne iz imovine svoga oca ili svoje majke. A ako ne bi imao odakle ispuniti zahtjev (vjerovnika), neka se izagna iz grada Splita i njegova distrikta. A ako poslije bude uhvaćen, neka se osobno zadrži (u zatvoru) dok ne namiri (dug) i dok se ne nagodi sa svojim vjerovnikom o onome i u vezi s onim na što se obvezao« (knj. III, gl. CVIII: *O obvezama sina koji je još pod očinskom vlašću*). Jednako je gradski upravitelj mogao poslati u progonstvo »za udarce oružjem uz prolijevanje krvi i za teške zločine zbog kojih bi moglo doći do nereda u gradu Splitu« (knj. IV, gl. LXI: *O određivanju prisilnog boravka; Statut grada Splita, n. dj.* (19), 569; 659).

²¹ Državni arhiv u Zadru, Arhiv stare splitske općine, kutija 15, sv. 32, sveščić 1-2, f. 239v.

²² Prema Giuseppe Praga, *Spogli dall'Archivio di Spalato (sec. XV)*, Mss. italiani, Cl. VI, N.º 523 (12317), f. 363. Albertijevu oporuku (Arhiv stare splitske općine, kut. 24, sv. 40, Oporuke, ff. 583-586) objavio je Cvito Fisković, »Marko Marulić i njegov likovni krug«, *Baština starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split, 1978, 121-124.

ničke strane provlači se tvrdnja da je Markov otac Nikola, vješt oponašatelj tuđih rukopisa, krivotvorio dokumente.²³

Ovdje valja uočiti nekoliko povezanih činjenica: u sporu s obitelji Testa više saslušanja punih oštarih tonova održano je 1482. godine, upravo one tijekom koje je Marulić boravio u zatvoru. Nekako u to vrijeme smješta se i tamnovanje Ivana Albertija, također svjedoka u spomenutom sudskom sporu, zainteresiranog za prava svoje sestre, a Marulićeve majke Dobrice. Naime, o Albertijevu utamničenju znamo samo to da je do njega došlo po nalogu Giovannija Bolanija, splitskoga kneza i kapetana od 5. V. 1481. do 14. VI. 1484.²⁴ Ovih nekoliko podudarnosti jedini su trag za mogući kontekst u kojem je Marko Marulić eventualno učinio nešto zbog čega je bio lišen slobode. Doduše, smije se pretpostaviti da i nije počinio nikakvo zlodjelo, nego da je knez preventivno, tj. da stvar primiri, stavio u izolaciju i Marka i ujaka mu Ivana, a možda i nekoga iz protivničkog tabora. Na takvu mogućnost upućuje odredba *Statuta grada Splita*, knj. IV, gl. XLVII: *O jamčenju da netko neće biti povrijeđen*:

Isto tako određeno je i naređeno, ako netko u koga sumnja da će ga možda povrijediti, a ta se sumnja zasniva na manjoj nepravdi koju je jedan drugome nanio, zatraži li onaj tko u toga sumnja, neka se odrede jamci koji će zamčiti iznosom od 25 libara da (ga taj) neće povrijediti. Ako se pak sumnja zasniva na nekoj tučnjavi među njima (onaj u kojega se sumnja), mora imenovati jamce koji će jamčiti sa 200 libara da ga neće povrijediti. Ako se pak sumnja zasniva na ubojstvu koje se među njima zbilo, naime na ubojstvu oca, sina, ili vlastitog brata, ili nećaka ili bratića, ili strica, ili vlastitog ujaka, mora odrediti jamce koji će jamčiti s tisuću libara da ga neće povrijediti. Pri tome treba dokazati da je sumnja da će doći do povrede osnovana. Ako međutim jedan u drugoga sumnja zbog nekog drugog razloga, mora imenovati jamce koji će jamčiti onim iznosom koji se načelniku odnosno gradskom upravitelju učini pogodnim.

A načelnik odnosno upravitelj i službenici splitske komune dužni su, vezani prisegom, učiniti sve što se može kako bi natjerali one koji se u ovom gradu

²³ Državni arhiv u Zadru, kutija 16-17, sv. 34, sveščić 6 (Processi Maruli); usp. i C. Fisković, »Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića«, *n. dj.* (22), 69-70. Žestina sukoba te koliko su ta parničenja Marku teško padala i stavljala ga na kušnju donekle se nazire iz samih njegovih riječi napisanih gotovo dvadeset godina kasnije: »O našem Antoniju d'Alberti, vjerujem, da ste već i od drugih čuli sa koliko se skrivenih vjerolomstava koristio protiv nas, pošilje smrti našeg brata Petra, a zatim koliko je mržnje izlio, bez krivnje i povoda, samo zato što mu izgleda da nikakvo dobro ne može činiti sebi, ako drugima ne čini zlo. Ja mu opraštam svaku uvredu zbog ljubavi Božje, iako sam u sebi bio više puta uznemiren, no ipak sam suzbio poticaje gnjeva...« (Pismo Jerolimu Čipiku III, CM I (1992), 41).

²⁴ Usp. »Rettori della città di Spalato sotto il dominio Veneto (dall' a. 1420-1797)«, *Bullettino di archeologia e storia dalmata / Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, 22 (1899), 112; Grga Novak, *Povijest Splita* III, Čakavski sabor, Split, 1978, 1366.

međusobno glože da se pomire i slože. Ako bi nesloga bila tako velika da se strane ne bi mogle privoljeti na slogu, tada neka gradski upravitelj natjera te nesložne ljude na prisilni boravak u određenim mjestima unutar ili izvan grada, prema vlastitoj procjeni dok god se ne pomire. A gradski upravitelj neka kaznama i globama prisili prije spomenute splitske građane da imenuju i osiguraju spomenute jamce ili (odgovarajuću) svotu novca. A ako tko uskrati davanje spomenute svote novca ili jamca, neka se protjera iz grada i splitskog distrikta, a uz to neka se osudi na plaćanje određene (novčane kazne).²⁵

U obzir treba uzeti i odredbu da u slučaju zločina za koji nije nužna osobna, već se dopušta imovinska kazna, ako okrivljeni dade pogodne jamce da će platiti iznos na koji bude osuđen, onda ne smije biti zadržan u zatvoru.²⁶ Ovine se donekle osvjetljava navedeni kancelarijski zapis, a i drugi važan podatak, tj. da vrlo skoro Marka Picenića nalazimo ne samo na slobodi nego i u ulozi sudca. Naime, samo mjesec dana nakon navedene izjave o jamstvu, tj. 2. studenoga 1482, on se pojavljuje uz kneza kao *iudex curiæ* pri donošenju jedne odluke u slučaju Ciprijana Svilića.²⁷

Na koncu valja nam posložiti poznate činjenice i formulirati pretpostavke. Kao prvo, Marulićevo se uzništvo (1482) zbililo nešto prije smrti brata mu Šimuna (1484?),²⁸ nakon koje je, prema Božićeviću, oko četrdeset godina živio povučeno (umro je 1524). S obzirom da se u arhivskim zabilježkama više ne pojavljuje kao obnašatelj neke komunalne službe, nego tek kao privatna osoba (svjedok, izvršitelj oporuke, sudionik u diobi dobara), a i to rijetko, zaključujemo da se Božićević još jednom pokazuje vjerodostojnim izvorom i da je oko 1484. godine u Marulićevu životu zaista došlo do određenog zaokreta.

Je li u tome bila odlučujuća smrt brata Šimuna ili ga je »pomisao na ljudsku krhkost« počela salijetati još za boravka u tamnici, teško je sa sigurnošću reći. Svakako, i tu se nazire sličnost s već spominjanim Franjom Asiškim. Naime, on

²⁵ *Statut grada Splita, n. dj.* (19), 645-647. Svakako, jamčevina za Marulića od tisuću zlatnih dukata bio je iznimno velik iznos. Da bi se dobila predodžba kolika je to vrijednost, evo nekoliko arhivskih podataka iz tog vremena: miraz splitskih plemkinja kretao se oko 300-400 dukata; Ivan Alberti sestri Dobrici ostavlja 700 dukata od očinske i 100 od majčinske baštine (usp. C. Fisković, Marko Marulić i njegov likovni krug, *Baština starih hrvatskih pisaca*, Čakavski sabor, Split, 1978, 122-123). Paladije Fusko kao *rector scholarum* u Trogiru, uz osiguran stan, od komune prima plaću od 100 dukata godišnje; Petar Picinić je 1491. kupio dva vola za 21 *malu libru* (usp. G. Praga, *Spogli dall'Archivio di Spalato (sec. XV)*, Marc. It. VI, 507 (=12301), fasc. 31, f. 26-35; Marc. It., Cl. VI, N.º 523 (12317), f. 310). Kad se preračuna odnos libre i dukata, izlazi da je 1000 dukata vrijedilo skoro 500 volova.

²⁶ *Isto*, 607.

²⁷ Državni arhiv u Zadru, Arhiv stare splitske općine, kutija 18, sv. 35, f. 536 (v. **Sliku 2**).

²⁸ Šimun se u arhivskim zapisima pojavljuje do kraja 1483.

se kao mladić pun sebe, željan avanture, bogatstva i slave, uključio u ratni sukob između Asiza i Perugie. U strašnom pokolju 1202. Asizani su doživjeli težak poraz, Franjo je bio zarobljen i bačen u tamnicu iz koje ga je, teško oboljela, nakon godinu dana otac uspio otkupiti. To iskustvo ratnih strahota, tamnice i bolesti silno ga je potreslo i navelo na preispitivanje vlastitog života. Po povratku kući postupno se oporavio, ali već je bilo započelo njegovo obraćenje, nakon kojeg imamo posve drukčijeg Franju.²⁹

Na temelju iznesenog čini se opravdanim pretpostaviti da je i za Marulića boravak u tamnici bio dio životne prekretnice, početak procesa u kojem će i bratova smrt pridonijeti da »svoj duh posve uzdigne prema božanskim stvarima«. ³⁰ Imajući u vidu taj novi pogled, istančan osjećaj za istinske vrijednosti u perspektivi vječnosti, bolje razumijemo njegove samooptužujuće iskaze o vlastitoj grješnosti.

²⁹ T. de Celano, *Vita secunda*, I, 1, 584; *Vita prima*, I, 3, 328; I, 2, 323.

³⁰ Uzevši u obzir mučne parnice (boravak u zatvoru mu je promaknuo), i Fisković dolazi do slična zaključka: »Možda je baš ta sredina svojom gramžljivošću za zemaljskim dobrima i bezobzirnošću prema bližnjima utjecala i na razvoj Marka kao pisca, nagnavši ga, da postane moralist, a ne, kao što neki drže, ljubavni podvizi iz mladosti.« C. Fisković, »Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića«, n. dj. (22), 71.

Branko Jozić

MARULIĆ THE PRISONER:
A NEW CONTRIBUTION TO THE BIOGRAPHY

The *curriculum vitae et artis* of Croatian humanist Marko Marulić is fairly well known to the cultural and scholarly public both at home and abroad. For this we have to thank the publication of his works and studies of the sources: important information is to be found in the biography written by his friend Frane Božičević, in the literary bequest of Marulić himself and his friends (in which biographical elements can occasionally be gleaned) and in the archival records.

Nevertheless, there are still some unresolved issues that require further research, and one of them is a kind of Marulićian duality. One form of this was mentioned by the author of his life, Božičević, who gave the death of his brother Šimun as a certain turning point in Marulić's life: before, he had been a coxcomb, but afterwards he entirely elevated his spirit in the direction of things divine and »about forty years, closeted with the Muses, did devotedly engage in the reading of sacred volumes and with writing works of his own, and thereto, in the severest of penances, mortified himself with keeping watch, hair shirts, prayers, and very painful scourging«.

From the curt information about his being a coxcomb, the figure of a conceited Split nobleman can be sensed, the secular Marulić, certainly a different one than is usually perceived. The impression of the self-confident Split native is suggested to an extent by some of his epigrams. On the other hand, he several times expresses his awareness of his sinfulness and its consequences. In a letter to Katarina Obirtića he recalls his youthful strayings, his »night-time fishing... in the darkness of this world«; he writes to Jerolim Ćipiko that he will devote the rest of his life to, among other things, purging his sins, because of which he had been justly afflicted. The remorseful tone at his own sinfulness can also be met in several verses in Croatian; particularly poignant is the confessional statement in which he, as translator of Saint Bonaventure's *Philomela* in Croatian (*Od slavića – On the nightingale*) expressly presents himself as the greatest sinner. There is no doubt that in these self-accusatory statements one should read the topos of humility, but also in them a sincere expression of pious emotionality can be seen.

In a previously unnoticed chancellery entry from the archives of the old Split commune we have the information that in 1482 Marulić was for some time incarcerated in the Venetian tower in Split. The document records that on October 3, 1482, in the chancellery of the rector of Split, in the presence of the witnesses Nikola Martinić (de Martinis) and Dujam, cobbler of Split, were Karlo Martinšević and Šimun and his brother Aleksandar, sons of the late Nikola Pivenić (also Marulić's brothers). In the wish to deliver Marko Pivenić (i.e., Marulić) from the tower in which he was locked up, they guaranteed that Marko would in no

way depart from the Split *castello* without the express permission of the Rector. If he did so depart, they promised that at the rector's demand, they would pay for him into the ducal exchequer the sum of one thousand ducats in gold, binding themselves with all their present and future wealth.

This could not have been a very serious offence, for as early as November 2, 1482, i.e., just a month after this guarantee statement, Marulić appears in the documents alongside the rector as one of the commune's judges (*iudex curie*). For want of any more concrete data about when and for what reason Marulić was incarcerated, it would be useful to mention the possible circumstances that led to this. In these years, that is, he and his family were conducting a number of civil cases about property. The virulence of the conflict is conjured up by words from the hearings, full of open hostility and menaces. At the same time about, also imprisoned was Marulić's maternal uncle, Ivan (Jancius) Alberti, a witness in the case, on behalf of the rights of his sister, Marulić's mother, Dobrica. If the parties to the case could not be forced to agree in any other way, the Statutes of the City of Split provided for remand and monetary guarantees, in order to prevent any bloodshed.

It should be seen that Marko's imprisonment (1482) occurred a little before the death of his brother Šimun (assumed to have died around 1484), after which, according to Božićević, Marulić began to live the life of an ascetic. This means that about 1484 there must have been a volte face in Marulić's life, a kind of a conversion, brought about, perhaps, not only by Šimun's death but also by the experience of imprisonment. In the light of these facts, the expressions of devout feeling about his own iniquity can be better understood.

Key words: Marko Marulić, biography, topos of humility, sinner, conversion, Statutes of the City of Split, Split jail, Ivan (Jancius) Alberti.